

FIȘA DISCIPLINEI

1. Date despre program

1.1.Instituția de învățământ superior	Universitatea din Craiova
1.2.Facultatea	Facultatea de Teologie Ortodoxă
1.3.Departamentul	Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă <i>Sf. Nicodim</i>
1.4.Domeniul	Teologie
1.5.Ciclul de studii universitare	Studii Doctorale, seria 2025-2029
1.6.Forma de organizare	IF/IFR
1.7.Programul de studii	/

2. Date despre disciplină

2.1.Denumire disciplina	<i>Pneumatologia ortodoxă (neo)bizantină</i>				
2.2.Titularul activității de curs	Pr. Prof. univ. Dr. Adrian-Gheorghe PAUL				
2.3.Titularul activității de seminar	Pr. Prof. univ. Dr. Adrian-Gheorghe PAUL				
2.4.Anul de studiu	I	2.5.Semestrul	I	2.6. Tipul de evaluare	E
				2.7. Regimul disciplinei	DS, DO

3. Timpul total estimat

3.1.Număr de ore pe săptămână	3	din care: 3.2. curs	2	3.3. seminar/laborator	1
3.4. Total ore din planul de învățământ	42	din care: 3.5. curs	28	3.6. seminar/laborator	14
Distribuția fondului de timp de studiu individual					ore
• Studiul după manual, suport de curs, bibliografie și notițe					38
• Documentare suplimentară în bibliotecă, pe platformele electronice de specialitate					28
• Pregătire seminarii/laboratoare, teme, referate, portofolii și eseuri					28
• Tutoriat					7
• Examinări					7
• Alte activități					-

3.7.Total ore studiu individual	108
3.8.Total ore pe semestru	150
3.9.Numărul de credite	6

4. Precondiții (acolo unde este cazul)

4.1. de curriculum	Cunoștințe despre dogma pneumatologică, noțiunea despre har, harisme, Sfintele Taine și isihasm, după metoda de studiu a disciplinei sistematice religio-morale și doctrinare și literatură post-patristică, bizantină și neobizantină despre Dumnezeuirea Duhului
--------------------	--

	Sfânt
4.2. de competențe	Capacități de analiză, sinteză, gândire teologică

5. Condiții (acolo unde este cazul)

5.1. de desfășurare a cursului	Desfășurarea cursului și a seminarului se realizează prin folosirea bazei materiale a instituției de învățământ. Studenții sunt instruiți corespunzător și pentru folosirea mijloacelor de comunicare on line, pentru desfășurarea cursurilor de la distanță, dar și pentru realizarea orelor de seminar și folosirea cărților on line, în format digital.
5.2. de desfășurare a seminarului	Utilizarea bibliotecii facultății și a bibliotecilor on line de către studenți, pentru întocmirea lucrărilor de seminar și cercetare individuală, sub îndrumarea titularului/susținătorului de seminar

6. Obiectivele disciplinei - rezultate așteptate ale învățării la formarea cărora contribuie parcurgerea și promovarea disciplinei

Cunoștințe	Studentul/Absolventul: C3. Stăpânește cunoștințele cheie legate de operele Sfinților Părinți și folosirea lor în studiul teologic și pregătirea sa generală C5. Înțelege rolul Sfinților Părinți bizantini și al învățaturii lor în formularea și dezvoltarea învățaturii de credință a Bisericii privitoare la aspectele pnevmatologice C5. Cunoaște modalitățile de studiu al operelor Sfinților Părinți bizantini și neobizantini cu orientări isihaste
Aptitudini (Abilități)	Studentul/Absolventul: A3. Evaluează critic scrierile Sfinților Părinți bizantini și neobizantini și identifică direcții noi de cercetare relevante A5. Prezintă și susține public rezultatele cercetării operelor Sfinților Părinți ai Bisericii în contexte academice (conferințe, simpozioane, seminarii, workshop-uri științifice). A6. Utilizează abilități avansate de studiu al unor capitole fundamentale din învățătura autorilor bizantini și neobizantini studiați.
Responsabilitate și autonomie	Studentul/Absolventul: RA3. Își asumă responsabilitatea pentru calitatea și relevanța cercetării desfășurate RA5. Coordonează activități de diseminare științifică a rezultatelor cercetării sale în rândul celorlalți colegi - doctoranzi în Teologie RA6. Demonstrează capacitatea de luare a deciziilor legate de metodologia, analiza și interpretarea rezultatelor cercetării sale teologice.

7. Conținuturi

7.1.Curs	Metode de predare	Fond de timp alocat
1) Introducere. Generalități despre dogma pnevmatologică. Direcții de cercetare	Prelegerea. Dezbaterile. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
2) Persoana Dumnezeiască a Duhului Sfânt, Unul din Treime; dogma ortodoxă a „purcederii” Lui din veci din Tatăl	Prelegerea. Dezbaterile. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
3) Hotărârile dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice referitoare la definire Persoani	Prelegerea. Dezbaterile. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite:</i>	2 ore

și a Dumnezeirii Duhului Sfânt	<i>calculatorul.</i>	
4) Elemente de actualitate în teologia răsăriteană bizantină Învățătura despre Sfânta Treime. Preocupări doctrinare	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
5) Elemente de actualitate în opera Sfântului Grigorie Palama Aspecte morale și despre isihasm	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
6) Elemente de actualitate în opera Sfântului Nicolae Cabasila. Aspecte morale, sacramentale și despre isihasm	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
7) Disputa pnevmatologică dintre Varlaam de Calabria și Sfântul Grigorie Palama	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
8) Elemente de actualitate pnevmatomahă în operele Părinților bizantini. Învățătura despre ființă și energiile divine necreate	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
9) Învățătura despre Harul divin necreat. Raportul dintre har și libertate	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
10) Duhul Sfânt și harismele în Biserică	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
11) Duhul Sfânt și rugăciunea isihastă ; elemente specifice de teologie sistematică	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
12) Învățătura despre har și îndumnezeire la Sfinții bizantini Grigorie Palama și Nicolae Cabasila; specificități ortodoxe	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
13) Elemente de Teologie triadologică : chestiune „purcederii” Duhului Sfânt de la Tatăl; noțiunea Filioque - consecințe	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
14) Concluzii privind actualitatea învățaturii Sfinților Părinți bizantini ai secolului al XIV-lea pentru teologia contemporană	Prelegerea. Dezbateră. Discuțiile. Explicațiile. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore

Bibliografie orientativă

Abrahams, I., *Slava lui Dumnezeu*, (Londra, 1925); **Adams**, Raymond A., *Sfântul Duh și prezența reală*, în „Studii Teologice”, nr. 19 (1968); **Alszegehy**, Z. și **Flick**, M., *Gloria Dei*, în „Gregorianum”, 36 (1955); **André**, H., *Biserica - germenul idolatriei lumii*, (Leipzig, 1920); **Archibald** Robertson: „*Sf. Atanasie: Lucrări și scrisori selectate*”, vol. IV, „O selecție din biblioteca Părinților născuți și post-născuți ai Bisericii creștine” (Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans, 1957); **Atchley**, E. G. și **Cuthbert**, F., *Despre epicleza din cadrul Liturghiei Euharistice și a sfințirii cristelniței* (Oxford: Oxford University Press, 1935); **Balas**, David L., „*Met ousia theou. Participarea omului la perfecțiunea dumnezeiască conform Sfântului Grigorie din Nyssa*”, (Roma: Herder, 1966); **Bilaniuk**, P.B.T., „*Remarci privind descrierea teologică a rugăciunii*”, Revistă teologică ortodoxă - lb. greacă 21 (1976); **Bobrinskoy**, Boris, *Sfântul Duh în cadrul Liturghiei*, în „*Studia Liturgica*”, nr. 1 (1962); **Idem**, *Duhul lui Hristos în Sfintele Taine la Jean Chrysostome și Augustin*, Jean Chrysostome și Augustin ..., ed. Ch. Kannengiesser (Paris: Beauchesne, 1975 = Teologie istorică 35); **Brockington**, L. H., „*Fundalul Septuaginta al folosirii doxei în Noul Testament*”, Studii pe baza Evangheliilor, ed. D. E. Ninham (Oxford, 1955); **Cabasila**, Nicolae, „*Un comentariu asupra Liturghiei divine*”, tr. de J. M. Hussey și P. A. McNulty (Londra: SPCK, 1960). Vezi și trad. în lb. română; **Charbusky**, Stephan, *Eplikleza* (Yorkton, Sask.: Bibliotheca Logos, vol. 39, 1968); **Collins**, James J., *Activitatea transformatoare a*

Sfântului Duh în teologia sacramentală a lui Grigorie din Nyssa, Diakonia, 12 (1997); **Davies**, J. G., *Duhul, Biserica, Tainele*, (Londra: The Faith Press, 1954); **Dinessen**, Palle, *Epicleza în cadrul liturgiilor vechi*, în „Studia Theologica”, nr. 16 (1962); **Dusen**, H. P. Van, *Duhul, Fiul și Tatăl. Credința creștină în lumina Sfântului Duh*, (New York: Scribner, 1958); **Efros**, I., *Sfințenia și slava în Biblie. O abordare a istoriei cugetării eвреiești*, în „Revista eвреiască trimestrială”, nr. 41 (1950/51); **Eichrodt**, W., „Teologia Vechiului Testament”, (Berlin, 1957), vol. I și vol. II; **Evdokimov**, Paul, *Noțiunea biblică a luminii în tradiția orientală, Biblia și viața creștină* (1954); Idem, *Misterul luminii în biblie, Biblia și viața creștină* (1953); **Feigel**, F. K., *Sacru. Studii critice asupra cărții cu același nume a lui Rudolf Otto*, ediția a-II-a (Tübingen, 1948); **Gross**, H. și **Grotz**, J., *Sfințenie, Handbunch theologischer Grandbegriffe*, volumul 1, Muchen: Kosel 1962; **Häring**, B., *Sacru și bunătatea*, (München 1950); **Hessen**, J., *Valorile sacrului*, ediția a-II-a (Regensburg 1951); **Imschoot**, P., „Sfințenia lui Dumnezeu în Vechiul Testament”, revista: „Viața spirituală”, (1946); **Janssens**, L., *Filiația noastră divină după Sfântul Chiril al Alexandriei*, Efemeride teologice lovansiene, 15 (1938); **Koester**, W. și **Szeffczyk**, L., „Sfințenia lui Dumnezeu, LThK, ediția a-II-a, volumul 5, 1957; **Kucharek**, Casimir, *Misterele Sfintelor Taine. O abordare bizantină*, (Allendale, N. J., și Combermere, Ont.: Alleluia Press, 1976); **Lachowski**, J., *Sfințenia în Biblie*, New Catholic Encyclopedie, New York, McGraw-Hill, 1967, volumul 7; **Lot-Borodine**, Myrha, *Îndumnezeirea omului conform doctrinei părinților greci* (Paris: Edition du Cerf, 1970); **Nissiotis**, Nikos A., *Pneumatologie ortodoxă, Sfântul Duh* (Geneva: Labor et Fides, 1963); **Paul, Gh.-Adrian**, *Inima - locaș al Duhului Sfânt în spiritualitatea răsăriteană*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007; Idem, *Teologie și spiritualitate*, Editura Mega, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2013; Idem, *Miscarea isihastă din secolul al XIV-lea și combaterea ereziilor vremii*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova 2023; Idem, *Sfântul Nicolae Cabasila – Reperele vieții duhovnicești*, volumul II, Editura Mega & Risoprint, Cluj-Napoca, 2024; Idem, *Sfântul Nicolae Cabasila – Reperele vieții Bisericii*, volumul III, Editura Mega & Risoprint, Cluj-Napoca, 2024; **Pelikan**, Jaroslav, *Lumina Cuvântului*, (New York, 1962); **Ryk**, Marta, *Rolul Sfântului Duh în îndumnezeirea omului conform teologiei ortodoxe contemporane (1925-1972)*, în „Diakonia” 10 (1975); **Schumpp**, M., *Sfințenia în Biblie, Teologie și credință*, 22 (1930); **STĂNILOAE, Pr. prof. dr. Dumitru** *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2-3, Editura IBM al BOR, București, 1991; **Stephanopoulos**, Robert G., *Doctrina ortodoxă a theosis-ului*, Omul cel nou. Un dialog ortodox și reformat, ed. John Meyendorff și Joseph McLelland (New Brunswick, N.J.: Agora Books, 1973); **Theodoros**, A., *Învățătura îndumnezeirii omului la părinții bisericii grecești. Trecere în revistă*, Kerygma und Dogma, 7 (1961); **Thils**, G., *Sfințenie creștină*, (München, 1961); Michael Schmaus, *Dogmatică catolică*, vol. I (München: Max Hueber, 1960); **Urs**, Hans von Balthasar, „*Spiritus Creator*”, (Einsiedeln: Johannes Verlag, 1967); **Idem**, *Măreția. O estetică teologică*, vol. I-III/2 (Einsiedeln: Verlag, Johannes, 1961-1967); **Wetter**, G. P., *Slăvirea în Evanghelia Sfântului Ioan*, Contribuții la știința religiei, (Leipzig 1915); **Zedda**, S., *Înfierea fiilor lui Dumnezeu și Sfântul Duh* (Roma, 1952); **Zielinski**, B., *De doxa Christi transfigurati*, în „Verbum Domini”, 26 (1948).

7.2. Seminar	Metode de predare	Fond de timp alocat
1) Receptarea și asimilarea traducerilor operelor Sfinților Grigorie Palama și Nicolae Cabasila în teologia și cercetarea românească.	Dezbateri. Discuțiile. Dialogul. Conversația. Elaborarea unor lucrări, referatul, eseul lecturat în cadrul grupei de seminarizare. Prezentarea traducerilor în bibliotecă și în format digital. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
2) Preocupările pentru studierea învățăturii Părinților bizantini isihăști	Dezbateri. Discuțiile. Dialogul. Conversația. Elaborarea unor lucrări, referatul, eseul lecturat în cadrul grupei de seminarizare. Prezentarea	2 ore

în teologia românească.	traducerilor în bibliotecă și în format digital. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	
3) Preocupările pentru studierea învățaturii Sfântului Nicolae Cabasila în teologia românească.	Dezbaterea. Discuțiile. Dialogul. Conversația. Elaborarea unor lucrări, referatul, eseul lecturat în cadrul grupei de seminarizare. Prezentarea traducerilor în bibliotecă și în format digital. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
4) Preocupările pentru studierea învățaturii Sfântului Grigorie Palama în teologia românească.	Dezbaterea. Discuțiile. Dialogul. Conversația. Elaborarea unor lucrări, referatul, eseul lecturat în cadrul grupei de seminarizare. Prezentarea traducerilor în bibliotecă și în format digital. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
3) Preocupări pentru studierea învățaturii despre energiile divine necreate și starea de ha iluminat în teologia românească contemporană.	Dezbaterea. Discuțiile. Dialogul. Conversația. Elaborarea unor lucrări, referatul, eseul lecturat în cadrul grupei de seminarizare. Prezentarea traducerilor în bibliotecă și în format digital. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
6) Preocupările pentru studierea învățaturii despre dogma Filoque și „purcederea” Duhului în teologia românească.	Dezbaterea. Discuțiile. Dialogul. Conversația. Elaborarea unor lucrări, referatul, eseul lecturat în cadrul grupei de seminarizare. Prezentarea traducerilor în bibliotecă și în format digital. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore
7) Concluzii privind actualitatea temelor majore ale teologiei Sfinților Părinți bizantini și neobizantini.	Dezbaterea. Discuțiile. Dialogul. Conversația. <i>Resurse bibliografice. (Alte) resurse folosite: calculatorul.</i>	2 ore

Bibliografie

Adams, Raymond A., *Sfântul Duh și prezența reală*, în „Studii Teologice”, nr. 19 (1968);
Archibald Robertson: „*Sf. Atanasie: Lucrări și scrisori selectate*”, vol. IV, „O selecție din biblioteca Părinților nîcenieni și post-nîcenieni ai Bisericii creștine” (Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans, 1957);
Atchley, E. G. și **Cuthbert**, F., *Despre epicleza din cadrul Liturghiei Euharistice și a sfințirii cristelniței* (Oxford: Oxford University Press, 1935);
Balas, David L., „*Met ousia theou. Participarea omului la perfecțiunea dumnezeiască conform Sfântului Grigorie din Nyssa*”, (Roma: Herder, 1966);
Bilaniuk, P.B.T., „*Remarci privind descrierea teologică a rugăciunii*”, *Revistă teologică ortodoxă* - lb. greacă 21 (1976);
Bobrinskoy, Boris, *Sfântul Duh în cadrul Liturghiei*, în „*Studia Liturgica*”, nr. 1 (1962); **Idem**, *Duhul lui Hristos în Sfintele Taine la Jean Chrysostome și Augustin*, Jean Chrysostome și Augustin ..., ed. Ch. Kannengiesser (Paris: Beauchesne, 1975);
Cabasila, Nicholae, „*Un comentariu asupra Liturghiei divine*”, tr. de J. M Hussey și P. A. McNulty (Londra: SPCK, 1960).
Collins, James J., *Activitatea transformatoare a Sfântului Duh în teologia sacramentală a lui Grigorie din Nyssa*, *Diakonia*, 12 (1997);
Davies, J. G., *Duhul, Biserica, Tainele*, (Londra: The Faith Press, 1954);
Dusen, H. P. Van, *Duhul, Fiul și Tatăl. Credința creștină în lumina Sfântului Duh*, (New York: Scribner, 1958);
Evdokimov, Paul, *Noțiunea biblică a luminii în tradiția orientală*, *Biblia și viața creștină* (1954); **Idem**, *Misterul luminii în biblie*, *Biblia și viața creștină* (1953);
Hessen, J., *Valorile sacrului*, ediția a-II-a (Regensburg 1951);

Janssens, L., *Filiația noastră divină după Sfântul Chiril al Alexandriei*, Efemeride teologice Iovansiene, 15 (1938);

Kucharek, Casimir, *Misterele Sfintelor Taine. O abordare bizantină*, (Allendale, N. J., și Combermere, Ont.: Alleluia Press, 1976);

Lot-Borodine, Myrha, *Îndumnezeirea omului conform doctrinei părinților greci* (Paris: Edition du Cerf, 1970);

Nissiotis, Nikos A., *Pneumatologie ortodoxă, Sfântul Duh* (Geneva: Labor et Fides, 1963);

Paul, Gh.-Adrian, *Inima - locaș al Duhului Sfânt în spiritualitatea răsăriteană*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007; Idem, *Teologie și spiritualitate*, Editura Mega, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2013; Idem, *Mișcarea isihastă din secolul al XIV-lea și combaterea ereziilor vremii*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova 2023; Idem, *Sfântul Nicolae Cabasila – Reperele vieții duhovnicești*, volumul II, Editura Mega & Risoprint, Cluj-Napoca, 2024; Idem, *Sfântul Nicolae Cabasila – Reperele vieții Bisericii*, volumul III, Editura Mega & Risoprint, Cluj-Napoca, 2024;

Pelikan, Jaroslav, *Lumina Cuvântului*, (New York, 1962);

Ryk, Marta, *Rolul Sfântului Duh în îndumnezeirea omului conform teologiei ortodoxe contemporane (1925-1972)*, în „Diakonia” 10 (1975);

STĂNILOAE, Pr. prof. dr. Dumitru *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2-3, Editura IBM al BOR, București, 1991;

Stephanopoulos, Robert G., *Doctrina ortodoxă a theosis-ului*, Omul cel nou. Un dialog ortodox și reformat, ed. John Meyendorff și Joseph McLelland (New Brunswick, N.J.: Agora Books, 1973);

Theodorous, A., *Învățătura îndumnezeirii omului la părinții bisericii grecești. Trecere în revistă*, Kerygma und Dogma, 7 (1961);

Zedda, S., *Înfierea fiilor lui Dumnezeu și Sfântul Duh* (Roma, 1952).

8. Coroborarea conținuturilor disciplinei cu așteptările reprezentanților comunității epistemice, asociațiilor profesionale și angajatorilor reprezentativi din domeniul aferent programului

Conținutul disciplinei este coroborat cu conținutul disciplinelor similare predate în alte centre universitare și cu cerințele stabilite în urma consultării angajatorilor, cu structura și conținutul disciplinelor similare predate la alte universități și cu cerințele stabilite pentru cercetare avansată de doctorat.

Temele de curs și seminar propuse sunt subiecte de actualitate. Conținuturile de învățare ajută la aprofundarea temeinică a teologiei, răspunzând prin aceasta așteptărilor principalilor angajatori ai absolvenților acestei discipline: structurile eclesiale, structurile de asistență socială și structurile din domeniul educației.

9. Evaluare

Tip activitate	9.1.Criterii de evaluare	9.2.Metode de evaluare	9.3.Pondere din nota finală
9.1.Curs	Evaluare la final de semestru	Examen oral care constă în prezentarea unui referat, bazat pe o direcție/tematică de cercetare legată de actualitatea învățaturii Sfinților Părinți bizantini	75%
9.2.Seminar	Evaluare pe parcursul semestrului	Evaluarea pe parcurs va urmări activitatea de la seminar, prin elaborarea unui proiect de cercetare, care să urmărească tematica disciplinei.	25%
9.3.Standard minim de performanță:			
Pentru nota 5 (cinci): Să cunoască principalele elemente de actualitate ale învățaturii biblice și patristice a Sfinților Părinți bizantini și neobizantini răsăriteni			

Data completării 28.9.2025	Semnătura titularului de curs Pr. Prof. Univ. Dr. Adrian-Gheorghe PAUL	Semnătura titularului de seminar Pr. Prof. Univ. Dr. Adrian-Gheorghe PAUL
Data avizării în departament 28.9.2025		Semnătura director de departament Pr. Conf. Dr. Băjău I. Constantin